

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ КРАЇНИ

Шевчук І. В., к.е.н., доцент

Постановка проблеми. Особливо актуальним на сучасному етапі є пошук важелів активізації інвестиційної діяльності, адже практика економічно розвинутих держав свідчить про роль інвестицій як найважливішого чинника економічного зростання. Підприємницько-інвестиційне середовище країни визначається інвестиційним кліматом – сукупністю різноманітних факторів, що визначають ступінь ризику капіталовкладень, можливість їх ефективного використання, а також забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних та іноземних інвесторів. Суттєвий вплив на інвестиційну активність спричиняє податкова політика.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання. Проблеми інвестування економіки, удосконалення та оптимізації податкової політики висвітлено у наукових працях О. Гаврилюка, В. Грушка, С. Каламбет, Т. Майорової, Д. Нікитенка, А. Соколовської, Л. Тарангул, Л. Шаблістої та ін [1, 2, 3, 5, 6, 7, 13, 14]. Проте окремі проблемні питання впливу податкової політики на інвестиційну активність потребують поглибленого дослідження.

Мета, об'єкт та методика досліджень. Метою дослідження є оцінка динаміки інвестиційної діяльності в Україні та розгляд основних новацій Податкового кодексу націлених на стимулювання підприємницької та інвестиційної активності. *Об'єктом дослідження* є процес впливу податкових важелів на стан інвестиційної діяльності.

Для наукового вирішення поставленого у статті завдання використовувалися *методи*: абстрактно-логічний, порівняльного аналізу, розрахунково-конструктивний та аналогії.

Результати досліджень. Трансформація податкової системи України протягом останніх років відбувалася у напрямі стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств на основі реформування системи податкового контролю; зниження податкового навантаження за рахунок зменшення податкових ставок, його рівномірний розподіл між платниками та скорочення кількості податків.

Попри зростання обсягів інвестицій в останні роки в Україні (табл. 1), цей фактор економічного росту задіяний недостатньо і зі значною затримкою в часі, оскільки інвестиційна сфера країни за роки ринкових трансформацій зазнала суттєвих негативних змін.

Таблиця 1

Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування в Україні

Показник	2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.	
	млрд. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Обсяг інвестицій, всього	233,1	100	151,8	100	150,7	100	209,1	100	293,7	100
За рахунок коштів:										
державного бюджету	11,6	5,0	6,7	4,4	9,5	6,3	15,6	7,5	17,1	5,8
місцевих бюджетів	9,9	4,2	4,2	2,7	4,4	2,9	6,1	2,9	9,1	3,1
власних коштів підприємств та організацій	132,1	56,7	96,0	63,3	84,0	55,7	113,0	54,0	175,4	59,7
кредитів банків	40,5	17,3	21,6	14,2	20,6	13,7	37,4	17,9	50,1	17,1
іноземних інвесторів	7,6	3,3	6,9	4,5	3,4	2,3	6,5	3,1	5,0	1,7
інших джерел	31,4	13,5	16,4	10,9	28,8	19,1	30,5	14,6	36,8	12,6

Аналізуючи обсяги і загальні тенденції інвестування в основний капітал можна зробити висновок про його нераціональну структуру та нестабільну динаміку. Дані таблиці свідчать про те, що власні ресурси незмінно залишаються основним джерелом інвестиційного розвитку підприємств. Зокрема, найбільша питома вага (63,3 %) у 2009 р. припадала на фінансуванні інвестиційної діяльності за рахунок власних коштів. Втім їхня питома вага відносно попередніх років зменшується (54 % у 2011 р.).

Водночас суттєво (майже вдвічі) скоротилося фінансування інвестиційної діяльності за рахунок коштів іноземних інвесторів (з 3,3 % у 2008 р. до 1,7 % у 2011 р.), що свідчить про несприятливе інвестиційне середовище в Україні. Частка позикових коштів у джерелах фінансування є достатньо нестабільною: від 17,3 % у 2008 р. до 13,7 у 2010 р. Проте у 2011 році порівняно з попередніми роками частка кредитів комерційних банків зросла до 17,9 %, а у 2012 р. – незначно знизилась на 0, 8 п.п. до 17,1 %. Таке коливання може свідчити про недостатню довіру до вітчизняної банківської системи, незважаючи на стабілізацію відсоткової політики комерційних банків.

Щодо частки державного фінансування (коштів державного та місцевих бюджетів), то вона теж залишається нестабільною та складає в середньому за 2008-2012 рр. 9 % .

Розглянувши динаміку іноземних інвестицій в Україну, можна зазначити, що основними країнами-інвесторами, на які припадає 83 % загального обсягу прямих інвестицій, є: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Франція, Велика Британія, Віргінські Острови (Брит.), Швеція, Швейцарія та Сполучені Штати Америки (табл. 2).

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції в Україну

Країна	Обсяги прямих інвестицій станом на 01.10.2013 р.	
	млн. дол. США	%
Усього	56565,2	100,0
у т.ч.: Кіпр	18712	33,1
Німеччина	6194,8	11
Нідерланди	5504	9,7
Російська Федерація	3842,1	6,8
Австрія	3216,4	5,7
Велика Британія	2724,4	4,8
Віргінські острови (Брит.)	2452,4	4,3
Франція	1843	3,3
Швейцарія	1277,5	2,3
Італія	1259	2,2
Беліз	1036,6	1,8
США	985,8	1,7
Польща	831,8	1,5
Інші країни	6685,4	11,8

Джерело: Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Порівняльний аналіз прямих іноземних інвестицій(ПІІ) в Україну та в країни центральної та східної Європи свідчить про значне відставання України як за обсягами залучених інвестиційних ресурсів, так і за кількістю реалізованих інвестиційних проектів та створених робочих місць (табл. 3).

Лідерами залучення ПІІ у Центральній та Східній Європі є Росія, Польща, Угорщина та Чеська Республіка. Незважаючи на зростання привабливості Центральної та Східної

Європи, західноєвропейські країни, такі як Велика Британія, Франція і Німеччина, випереджають за кількістю інвестиційних проектів. Із 2006 до 2010 р. Україна займала 10-е місце як за кількістю інвестиційних проектів (178), так і за кількістю створених робочих місць (7487). У 2010 р. Україна не покращила своє становище з огляду на ПІІ: країна залучила 31 проект ПІІ і створила 1150 робочих місць. Фактично, загальна вартість надходжень ПІІ в 2010 р.і скоротилася на 9% до 4,15 млрд. дол. США. Невизначеність України стосовно свого інвестиційного клімату обмежує ентузіазм інвесторів і підриває інвестиційний потенціал країни. Поєднання інфляції зі скороченням ВВП більш ніж на 15 % в 2009 р. викликало занепокоєння інвесторів з приводу ділових можливостей в Україні [4].

Таблиця 3

Прямі іноземні інвестиції у центральну та східну Європу (2006-2010 рр.)

№	Країна	Проекти ПІІ	Частка, %	Створено робочих місць
1.	Росія	740	16	55768
2.	Польща	719	16	85003
3.	Румунія	572	12	49409
4.	Угорщина	495	11	49873
5.	Чехія	416	9	47055
6.	Болгарія	247	5	18167
7.	Словаччина	243	5	37179
8.	Туреччина	231	5	20532
9.	Сербія	200	4	25636
10.	Україна	178	4	7487
11.	Інші	580	13	25504
12.	Всього	4621	100	42631

Джерело: Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україну, 2011 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fin2top.com/>

Серед головних проблем, які гальмують процес поліпшення інвестиційного середовища, слід виділити необхідність цільового використання коштів та ефективного менеджменту з боку українських підприємств-реципієнтів інвестицій, удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, а також досягнення незмінності та гарантованості захисту прав інвестора.

Не викликає сумнівів тісний зв'язок між інвестиційною активністю в країні з рівнем оподаткування. Податкові надходження формують дохідну частину державного бюджету та стають основним джерелом державного фінансування пріоритетних напрямів та сфер діяльності, а також державного сектору економіки. Через сплату податків зменшуються власні фінансові ресурси, внаслідок чого знижується інвестиційний потенціал суб'єктів господарювання.

Тому не випадково податкове законодавство передбачає низку елементів, які мають позитивний регулюючий вплив на підприємницьку діяльність. Проте, у сучасній податковій практиці вони, на жаль, застосовуються не повною мірою.

Основними новаціями Податкового кодексу, що стосуються інвестиційної діяльності, були наступні:

- стимулювання переходу України на інноваційну модель розвитку, зокрема шляхом поетапного зниження ставки податку на прибуток з 25 до 16 %;
- тимчасове (до 1 січня 2020 р.) звільнення від оподаткування прибутку виробників біопалива на виробництво електричної та теплової енергії, а також прибутку підприємств з видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ;

- запровадження оподаткування за ставкою 5 % доходів на вклади (депозити), процентного або дисконтного доходу за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом, процент на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, доходи у вигляді дивідендів та деякі інші доходи, пов'язані з інвестиційною діяльністю;

- створення передумов інвестиційної привабливості країни шляхом зменшення ставки податку на додану вартість до 17 %;

- запровадження «автоматичного» відшкодування податку на додану вартість сумлінним платникам податків та Єдиного реєстру податкових накладних та впроваджено відповідальність держави за несвоєчасне відшкодування податку на додану вартість таким платникам та інші [11].

Проте в умовах гострої нестачі бюджетних ресурсів з метою збільшення податкових надходжень до державного бюджету у 2014 р. було перенесене передбачене чинною редакцією Податкового кодексу зниження ставки ПДВ до 17% на 2015-й р., а також поступове щорічне зниження на 1 п.п. ставки податку на прибуток протягом 3-х років з 19 до 16%. Безумовно зазначені заходи можуть негативно відобразитися на бізнес-середовищі [12].

Водночас з метою налагодження дієвого діалогу між Міністерством доходів та зборів України та інвесторською спільнотою у сфері розвитку податкової та митної політики з метою залучення додаткових інвестицій при Міністерстві створено Раду з питань стимулювання інвестицій та підприємницької діяльності. Завданнями та функціями цієї Ради є внесення пропозицій щодо пріоритетних напрямків, що впливають на розвиток інвестиційної політики та підприємницької діяльності, а також рекомендацій щодо створення сприятливих умов для поліпшення інвестиційного клімату та умов ведення підприємницької діяльності в Україні [8].

За даними Міністерства доходів і зборів підприємства з іноземними інвестиціями активно розширюють свою діяльність в Україні. Зокрема з 2011 по 2012 р. включно, загальний обсяг реалізованої такими підприємствами продукції збільшився на 4 % – з 838,6 млрд. грн. до 870,3 млрд. грн., а обсяг експорту – на 28,8 % (з 159,4 млрд. грн. до 205,3 млрд. грн.). Питома вага імпорту, здійсненого зазначеними компаніями, склала у 2012 р. 83,7%. Сплата податків підприємствами з іноземними інвестиціями до зведеного бюджету зросла з 50 млрд. грн. у 2011 р. до 54,2 млрд. грн. у минулому[8]. Це може свідчити, що незважаючи на непопулярні рішення у фіскальній сфері, Україна системно й цілеспрямовано працює над створенням сприятливого інвестиційного клімату та рівних конкурентних умов як для українських, так і для іноземних компаній.

Висновки. Враховуючі надзвичайне значення інвестування, необхідно всебічно використовувати усі факторів, які могли б сприяти зростанню обсягів інвестицій, підвищенню їх ефективності та позитивного впливу на темпи економічного зростання. Тому важливого значення набуває подальше вдосконалення механізмів фіскального регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні для підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Діяльність податкової та митної служб Міністерства доходів і зборів повинна і надалі залишатися спрямованою на впровадження законодавчих та організаційних новацій для створення комфортних умов ведення бізнесу в Україні.

Джерела використаної інформації

1. Активізація інвестиційного процесу в Україні: колективна монографія / [Т.В. Майорова, М.І. Диба, С.В. Онишко та ін.]; за наук. ред. М.І. Диби, Т.В. Майорової. – К.: КНЕУ, 2012. -472 с.

2. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О.В. Гаврилюк // Фінанси України – 2008. - № 2. – С. 68-81.

3. Грушко В.І. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності / В.І. Грушко, Л.О. Кошембар // Фінанси України – 2008. - № 2. – С. 89-97.

4. Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україну, 2011 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fin2top.com/>
5. Каламбет С.В. Податковий потенціал: теорія, практика, управління: Наукова монографія / С.В. Каламбет. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – 304 с.
6. Мельник П.В. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П.В.Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С.Варналій, В.Б. Тропіна [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2008. – 675 с.
7. Нікитенко Д.В. Податкове стимулювання малого та середнього підприємництва / Д.В. Нікитенко // Фінанси України. – 2005. – №3. – С. 48-56
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua>.
10. Офіційний сайт Державної податкової адміністрації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sts.gov.ua>
11. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI зі змін та доп. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
12. «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставок окремих податків» Закон України від 19 грудня 2014 р. №713-VII[Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
13. Соколовська А.М. Податкова політика України в контексті тенденцій реформування оподаткування у країнах ЄС / А.М. Соколовська, Т.В. Кошук / Фінанси України. – 2012. - № 1. – С. 94-115.
14. Соколовська А.М. Податкова політика в Україні у 2009-2011 роках: особливості та уроки на перспективу / А.М. Соколовська / Фінанси України. – 2011. - № 4. – С. 24-37.